anxa
86-B
23906

AMSTERDAMMERS

45 TEEKENINGEN VAN MR. ERNST POLAK

BIJSCHRIFTEN VAN HIER EN GINDER

MET EEN INLEIDING VAN

CORNELIS VETH

UITGEVERS-MIJ. „DE HOOGE BRUG"
AMSTERDAM.
1919

AMSTERDAMMERS

45 TEEKENINGEN VAN M^{R}. ERNST POLAK

(BIJSCHRIFTEN VAN HIER EN GINDER)

MET EEN INLEIDING VAN

CORNELIS VETH

UITGEVERS-MIJ. „DE HOOGE BRUG"
AMSTERDAM
1919

De teekeningen verschenen in de jaren 1912—1918 in de „*De Amsterdammer*" en „*De Nieuwe Amsterdammer*".

INLEIDING

De gechargeerde portretten, hier bijeengebracht, zijn van een dilettant — van iemand, die zelf zegt, niet te kunnen teekenen.

Maar wat is teekenen?

Is het iets negatiefs: geen fouten maken? Of iets positiefs: iets uitdrukken? Uitdrukken door vormgeving, aanduiding, met lijn, met vlek, dot, kwak voor mijn part, door weglaten niet zelden, maar uitdrukken en nog eens uitdrukken? Uitdrukken van indrukken en liefst zoo nadrukkelijk mogelijk? Expressie van impressies?

Laten wij dit woordenspel daar. Indien de teekenaar van deze caricaturen — ik noem hem teekenaar, en een voortreffelijken — naaktfiguren wilde teekenen, zou het misschien blijken, dat hij geen anatomie-kennis had; zoo hij zich aan binnenhuizen waagde, zou hij waarschijnlijk perspectivische fouten maken, zoo hij historische schilderingen of allegorieën entameerde zou hij misschien te kort schieten in evenwichtige compositie. Maar wat gaat ons dit alles aan, nu hij den goeden smaak toont te geven wat hij kan, juist zooals hij het kan?

De vraag is: geven zijn „Amsterdammers" de personen weer die zij voorstellen? Voor mij doen ze dit meestal op treffende, verrassende, onweerstaanbaar-komische wijze.

Moest ik een regel aangeven, wat altijd moeilijk is, dan zou ik zeggen, dat deze caricaturen het best zijn, waar ze het grilligst zijn van uitdrukkingswijs, van techniek, als men het zoo noemen wil. Waar de teekenaar een impressie schijnt te geven, zooals ze hem voorkwam, zonder te trachten ze te completeeren, zonder het model of een foto er bij te halen. Hij liet dan wel soms de oogen weg, omdat de blik daarvan hem niet getroffen had, zoodat alleen hun stand in het gelaat de uitdrukking helpt maken, of negeerde den omtrek van den schedel, die hem niets zei en genoeg voelbaar wordt door wat er wel staat, dan wel deed de symmetrie geweld aan door slechts één kant van een hals te begrenzen. Vaak houdt hij plotseling

op iets aan te geven, en begint weer een eind verder. Hij teekent een détail veel uitvoeriger dan de rest, of fantaseert in een kop een wanverhouding die er niet is.

Deze onverschilligheid voor het correcte, deze laatdunkendheid van de goede soort, spontaan als ze zijn, en geenszins een uiting van bedacht manierisme, schijnen mij werkelijke attributen van den teekenaar, te dikwijls verloren gaande waar het teekenen een taak, een plicht wordt. Zij zijn daarom, en daarom alleen, daarom helaas! te herkennen als eigenschappen van den liefhebber, die slechts behoeft te teekenen wanneer de lust hem bekruipt.

De charges, met hun hiëroglyphische bondigheid en teekenachtigheid, zijn voor een groot deel ontstaan uit indrukken, opgedaan op openbare plaatsen: in de rechtzaal, in het Concetgebouw, in „American”, in de comedie, in het Leesmuseum, op straat. De menschen zijn niet gezien in hun intimiteit, ze zijn gezien in hun uiterlijke verschijning, als „Amsterdammers” — zooals Amsterdam ze kent. Zelf vinden ze de gelijkenis misschien niet frappant, en wellicht hun huisgenooten evenmin. En misschien hebben ze een beetje gelijk. De caricaturist komt nu eenmaal niet bij zijn slachtoffer een visite maken om hem eens goed op te nemen en te bestudeeren. Van aangezicht tot aangezicht tegenover zijn model staande zou hij misschien aarzelen, zijn ondeugende teekenpen zou timide worden. De caricatuur heeft eigenschappen van een gamin, zijn overmoed zinkt hem in de schoenen bij een te dichte nadering. Maar het overmoedig oog ziet dikwijls scherp, ziet sommige dingen misschien juister dan de hoogachting, ja wellicht juister dan de liefde!

Ik heb mij laten vertellen, dat enkele slachtoffers van deze overmoedige charges zich ontstemd hebben gevoeld. Ten onrechte, dunkt me. We hebben onze eigen neuzen niet gemaakt, en behoeven het ons dus niet aan te trekken als ze iemand minder normaal en klassiek voorkomen dan wij, van kindsbeen af aan ze gewend, ze zoetjes aan zijn gaan zien. Wat we wel gemaakt hebben, is onze houding, onze allure, en het is door deze te treffen, dat de critische overmoed ons wel eens een spiegel kan voorhouden, waarin het niet geheel nutteloos kan zijn, een blik te werpen.

Juist de methode, de methodelooze methode, van dezen spontanen caricaturist lijkt me zoo bij uitnemendheid caricaturaal. Hij maakte geen brave teekening naar de natuur eerst, zooals Hahn — sans comparaison

nu en verder! — om de gegevens, daarin verkregen, te verwerken tot een bijna monumentaal lijnenstel, dat de pretentie heeft, meer dan een impressie, een soort van synthese te geven. Hij maakte geen geboetseerde figuren, als Daumier, later om te zetten in magistrale documenten, die meer het symbool dan het individu treffen. Hij legt ook niet den nadruk op de verhoudingen van de totaal-verschijning, door tot in het bijna drastische overdrijven van het abnormale, zooals Max Beerbohm. Hij blijft intuïtief en zijn manier is een onmiddellijke, bijna naïëve uiting van zijn visie, was het niet zoo, ze zou veel van haar waarde verliezen. Dit werk staat tegenover veel wat op het oogenblik door beroepsteekenaars bij ons als z.g. caricaturen wordt gemaakt als het geïnspireerde tegenover maakwerk, als de goede inval tegenover het lusteloos bedenksel. Ik ken in de Hollandsche caricatuur maar één charge, die er mee verwant is: de prachtige kop van Willem van Zuylen door Holswilder.

Die voortreffelijke charge had tevens de verdienste van een mooie lithografie te zijn. Maar ik acht het ook een verdienste van deze teekeningen, dat ze zich zoo goed aanpassen — zonder nochtans uit harde, droge lijnen te bestaan — aan de zincografische reproductie. De soms subtiele resultaten zijn met de eenvoudigste middelen bereikt, doordat de teekenaar met die middelen wist te woekeren zooals zijn fantasie het hem ingaf.

CORNELIS VETH

„Monsieur le Directeur",
HERMAN HEIJERMANS,
Directeur van de Ned. Tooneelvereeniging te Amsterdam.

Die baas op het tooneel en ook op het kantoor is,
Een duivelskunstenaar, wijl hij er mans voor is.

Wie als een Levy weet te praten,
Kan 't schrijven achterwege laten.
Wie als een Levy weet te schrijven,
Kan overal een stomme blijven.

Mr. J. A. LEVY.

Hier is Gompertz, gaat dit zien!
Zonder dop en pelerien!

H. GOMPERTZ,
lid van den Raad van Beheer der
Kon. Vereeniging het Ned. Tooneel.

Hij leve lang, hoezee, hoezee,
In d'eeuw van 't jubileumswee!
Dat hij haar lang nog moge sieren!
En als hij 't zóóveel jaren dêe
Komt vast zijn eigen jubilee,
Wat zullen zij hem vieren!

Mr. P. W. DE KONING,
voorzitter van bijna alle Hulde-
comités bij Tooneeljubilea.

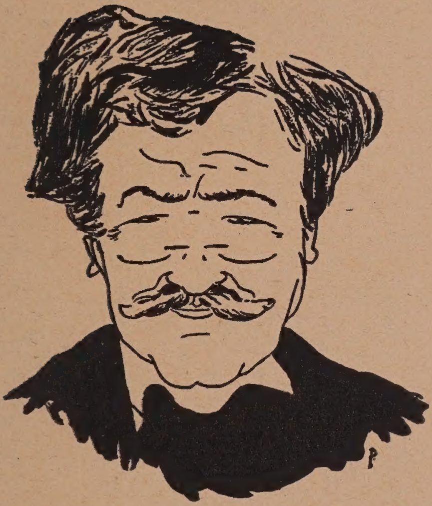

Straf was zijn vak, maar zacht zijn hand,
Een warme vriend van stad en land.

Mr. G. A. VAN HAMEL,
Oud-Hoogleeraar in het Strafrecht.

vraag: Is Jos bij zijn partij persona grata?
antwoord: Ga maar eens de gezichten, als hij spreekt, na.

JOS. LOOPUIT,
Soc. Dem. Gemeenteraadslid

In en buiten debat
Is hij even gevat
Zoowel voor eigen rekening als voor de stad.
Maar gebeurt het je dat
Je wordt gevat
Omdat je bij voorbeeld in 't groot hebt gejat,
Of een ander beklad
In een welbekend blad
Als hij je verdedigt, wie doet je dan wat?

Mr. J. CAPPEIJNE
VAN DE COPELLO,
Stadsadvocaat van Amsterdam.

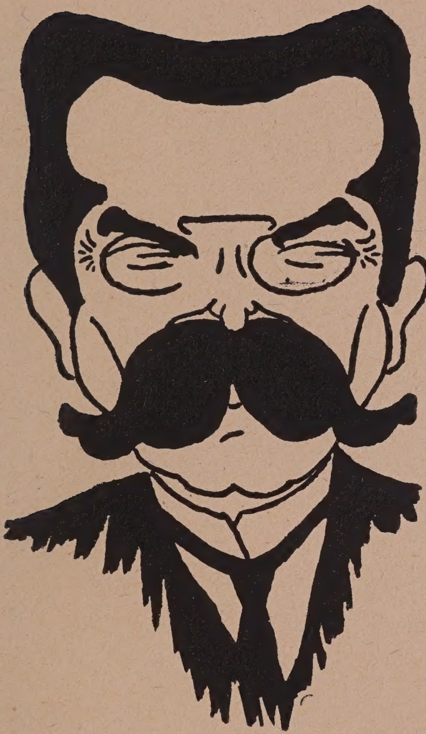

Dat spreken zilver en zwijgen goud is,
Weet hij nog niet, als hij tachtig jaar oud is.

E. J. ABRAHAMS.
Lid van den Gemeenteraad.

Kon hij dees' prent nog corrigeeren,
De teek'naar zou er veel van leeren,

W. B. G. MOLKENBOER,
Directeur Rijksnormaalschool
voor Teekenonderwijzers.

In zijn familie is 't notariaat hereditair
Maar ook 't gouden hart erft men er altijd weer.

Notaris WERTHEIM.

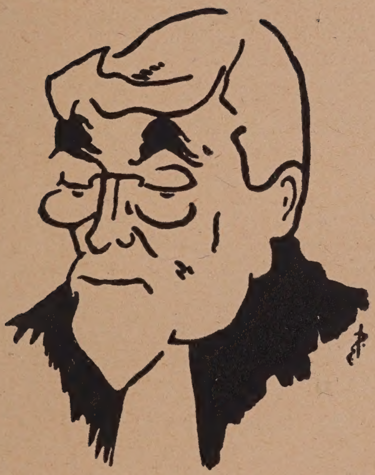

Hij weet zoo goed wat Dijn en Mijn is,
Dat ied're straf voor hem te klein is.
Hij heeft wel dertig jaar in boet' en straf gedaan
Doch is nu zelf voor rust in 't losse werk gegaan.

Mr. H. MEINESZ.

De Weltgeschichte neemt een keer:
Zie, Jacob Israël de Haan
Is nu geen Amsterdammer meer
Maar werd Palestinaan.

JACOB ISRAËL DE HAAN.

Door Amstels straten rent een mensch
Wie kent hem niet? 't Is onze Rens.
Hij kijkt niet op, hij kijkt niet om,
Zijn groet is ver, en streng en stom.
Hij leeft bij gratie van de graal
Dichtt' eens Japans, maar nu astraal.
Profeet, wanneer Uw tijd mocht komen,
De tijd van Uw profetendroomen,
Laat ons, Uw nederige vrinden,
Daar een bescheiden plaatsje vinden!

J. K. RENSBURG,
de astrale Dichter.

Hij weet zoo veel van mol en fies
En staat bekend als Le Beau (fils).

ANTON TIERIE.

Waarom kijkt Struyken zoo verblijd?
Omdat hij is van onzen Tijd,
Hij was 't als prof, welnu hij is 't
Als staatsman, schrijver en jurist,
Al zit hij in den Raad van State
Wij houden Struyken in de gaten.

Staatsraad Prof. Mr. A. STRUYKEN.

Had ik 't vooruit maar kunnen weten,
Ik had zoolang niet voorgezeten,
Met mijn hamer bracht ik, v. d.
In de Tweede Kamer een S. D. A. P.

Mevr. dr. ALETTA H. JACOBS,
Voorzitster van de Vereeniging
voor Vrouwenkiesrecht.

Wat Wibaut ook voor stampot make
Nooit wil het David Wijnkoop smake,
In David Wijnkoop's revolutie,
Heeft F. M. Wibaut geen fiducie.

F. M. WIBAUT,
de eerste Soc. Dem. Wet-
houder van Amsterdam.

E. PRINS,
Oud-Majoor van de Schutterij
(Beatus ille qui procul militiis...)

Hij was een dapper strijder als schutterij-kaptein
En deed ook groote zaken in raam- en bedgordijn.

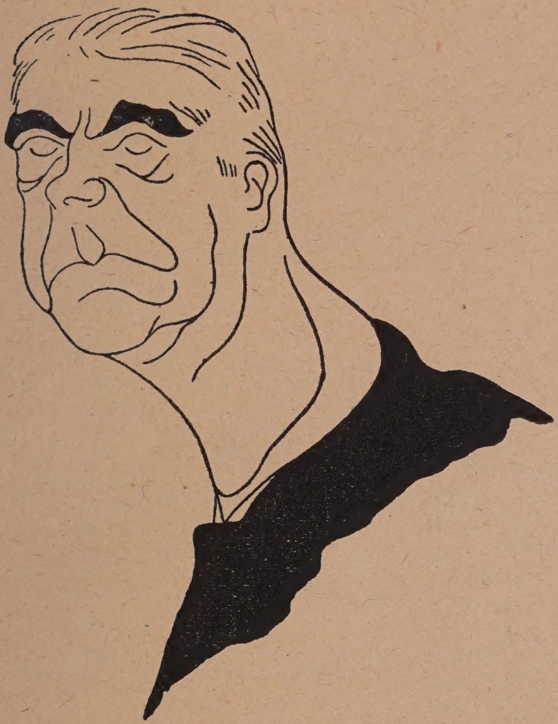

Iterson, schoon hoog van jaren
Kon hypotheken goed bewaren.
Wàt kan hij al niet vertellen
Uit die oude borderellen.

VAN ITERSON.
Oud-Bewaarder der Hypotheken.

Meneer Roëll
Als ik ten toon stel,
Mag ik dan hopen
Dat U komt als ik open?
En dat U met mij
Aan Uw groene zij
Door de zaal zult willen loopen?

Jhr. Mr. Dr. A. ROËLL,
de aftredende Burgemeester van
Amsterdam als Hoofd der Politie.

Hoor hoe het rommelt in den Raad,
Precies of Fabius er praat.
Zoo 's 't. Met onheilspellend basgeluid
Maakt hij partijgenoot en tegenstander uit.

Prof. Mr. D. P. D. FABIUS,
Hoogleeraar aan de Vrije
Universiteit te Amsterdam.

Menig hart heeft hij gestolen
Met 't bespelen van violen.

ALEXANDER SCHMULLER,
Vioolleeraar aan het Amsterdamsche Conservatorium.

Niemand wordt veel wijzer
Uit Meester Herman Keijzer,
Maar men kan 't hem overlaten,
Ernstig onzin te bepraten

Mr. HERMAN J. KEIJZER.

Al geven wij om 't stuk geen lor
Hij blijft voor ons een Louis d'or.

LOUIS BOUWMEESTER.

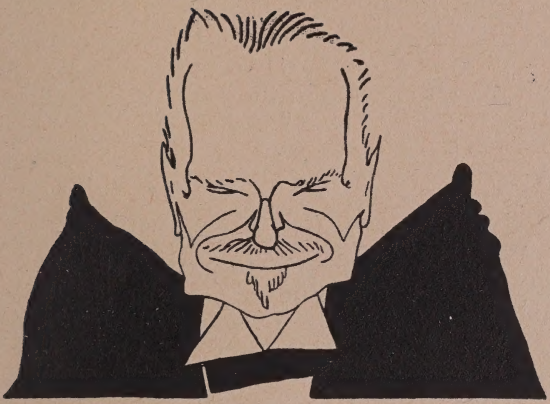

Het rijmt, maar Meester Tellegen
Kan Amstels schuld niet dellegen.

J. W. C. TELLEGEN.
Burgemeester van Amsterdam.

Wat schilderde zoo goed en veel
Als Tantje Treesjes knap penseel?

THÉRÈSE VAN DUYL—SCHWARTZE.

In welke mate
Hij zich verpraatte
Is ijverig onderzocht,
Maar hoe het zij
In zijn partij
Zegt men: we zijn bekocht!

Mr. H. VERKOUTEREN.

Zoolang de menschen blijven kijven
Zullen van Dierens pamfletten schrijven,
Zoolang als er van Dierens bennen
Zal er stof zijn om pamfletten te pennen.

E. VAN DIEREN,
Arts en Vlug(schrift)schrijver.

Hij doet in kruizen, in elke tint
En is zeer met den Prins bevrind.

Dr. C. B. TILANUS.

Iedereen zal het wel weten,
Dat Vijn in 't Panopticum is gezeten.
Maar elkeen zal er henen gaan,
Als hij er fijntjes eens komt staan.

Mr. JAN VIJN,
Christelijk-historisch politicus, advocaat en procureur, commissaris van het Panopticum.

Uit bloed en uit faecaliën
Perst hij materialiën,
Zoo wordt er menig boef betrapt
En menig knoeier wordt gesnapt.

C. J. VAN LEDDEN HULSEBOSCH,
Wetenschappelijk speurder.

Roest rust nu, 't was een heele Piet,
Maar rustend roesten doet hij niet.

TH. M. ROEST VAN LIMBURG,
Hoofdcommissaris van Politie te Amsterdam.

Het Plein of niet het Plein, ziedaar de vraag.
Of 't edler is, aan werken eens Van Riemsdijk's
Nog verder te vergooien mijn regie,
Of mij herinn'ren dat ik Hamlet was,
En door verzet, mij zelf zijn?

EDUARD VERKADE.

Hij zorgt voor spel en voor vermaken,
Dat zijn zijn meest praegnante zaken.

SAM. PRAEGER.

Mr. L. S. G. DE HARTOG, Adv. en Procureur, plaatsvervangend Kantonrechter, lid van het Bureau van Consultatie, Regent van de Van Biema-stichting, Commissaris van de Maatschappij Apollo, lid van den Raad van Bestuur van de Brakke Grond, enz.

Men vreest de spot en bittren hoon
Waarmee hij elkeen geeft zijn loon.

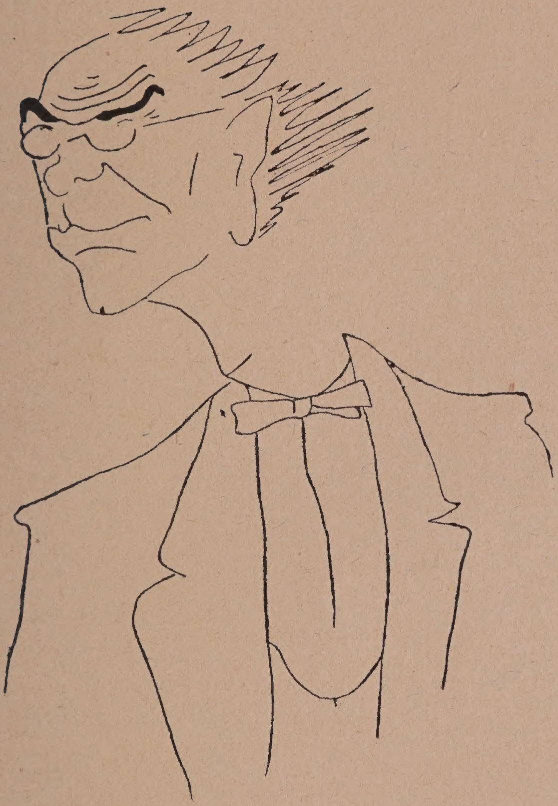

Hij diepte menige brok aan schoone klanken op
Al vatte de kritiek het dikwijls anders op.   Dr. ALPHONS DIEPENBROCK.

In den Prae—Mathijs Vermeulenschen tijd
Die nu al zoover achter ons leit,
Heeft hij muziekverslagen geschreven:
Een smaak voor strafrecht is hem sedert bijgebleven.

Mr. L. VAN GIGH Jr.

Dat hij nog lang zijn werkzaamheid verdeel
Tusschen de rechtzaal en 't verdere tooneel.

Mr. Dr. C. A. VAILLANT.

J. C. SCHRÖDER,
Hoofdredacteur van de Telegraaf, heeft een vete tegen Wilhelm von Hohenzollern.

Hij ziet wat pips op dit portret,
Die, toen het werd geteekend,
Als redacteur werd afgezet
En tevens ingerekend.

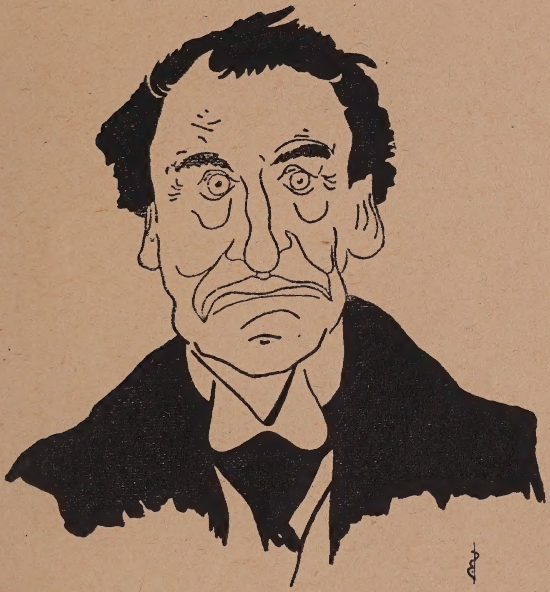

Habe nun, ach Mercadet, den Marquis,
Vondels und Shakespeares Poesien
Und leider auch Scheltema's Esprit
Durchaus montiert, mit heissem Bemühn.
Da steh ich nun. Bin Gott der Vater,
Und habe nicht einmal ein Theater.
Heisse „Doktor honoris causa" gar.
Muss ich denn ziehen, nächstes Jahr,
Herauf, herab, und quer und krumm
Meine Spielen in der Provinz herum?

WILLEM ROYAARDS.

Wie hem een bouwwerk toevertrouwt
Die kan nooit weten wie het bouwt,
Eén ding is echter wel gewis:
Dat het niet Eduard Cuypers is.

ED. CUYPERS.

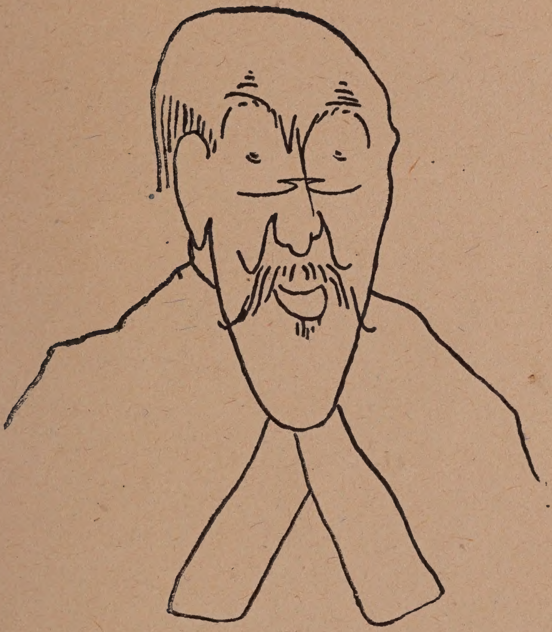

Welke boef roept niet O, wé,
Bij het zien van dees' P. G.

Mr. A. Baron VAN DER FELTZ,
Procureur Generaal bij het Gerechtshof.

Ik zeg toch maar dat 't voor ons goeie vaderland
[een zegen is
Dat iemand als Mr. Richard Janssen Consul van
[Noorwegen is.

Mr. RICHARD JANSSEN,
Advocaat ter Beurze.

Uw pudding is volmaakt, haar roem zal nimmer dalen
Bij haar mélange en kleur kan géén fabriek het halen!
Maar bij het Consulaat, o hooge Exelentie,
Hebt gij méér overlast van vreemde concurrentie.

J. P. NORD THOMSON,
Consul-Generaal van Meden
en Perzen.

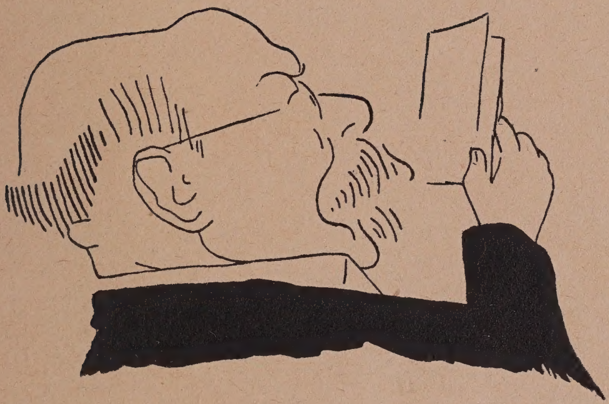

Dit is Fiore della Neve
Physiek is hij nog steeds in leven.

Mr. M. G. L. VAN LOGHEM,
Letterkundige, redacteur van
„Nederland".

86-b23906

GETTY RESEARCH INSTITUTE
3 3125 01638 3362